

4693

د ۹۲

۱

۱۷۲

تاریخ

www.ketab.ir

سرشناسه:	چهل امیرانی، نگار، ۱۳۳۹ -
عنوان و نام پدیدآور:	نظریه اعتباریات و چالش نسبی گرایی: بررسی خوانش نسبی انگارانه استاد مطهری از نظریه اعتباریات علامه طباطبائی (ع)
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی، ۱۳۹۷.
مرجع تولید:	دانشگاه مجازی المصطفی (ع)
مشخصات ظاهری:	۲۶۴ ص.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۵۵۲-۹
یادداشت:	کتابنامه.
موضوع:	طباطبائی، سید محمد حسین، ۱۲۸۱ - ۱۳۶۰ -- دیدگاه درباره ادراکات اعتباری
موضوع:	مطهری، مرتضی، ۱۲۹۸ - ۱۳۵۸ -- دیدگاه درباره ادراکات اعتباری
موضوع:	ادراکات اعتباری: *Conventional conception
شابک افزوده:	جامعة المصطفی (ع) العالمية، مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی (ع)
وضعیت فهرست نویسی:	فیا
رده بندی دیویی:	۱۸۹/۱
رده بندی کنگره:	۱۳۹۷ ج ۴ الف / BBR۱۳۹۵
شماره کتابشناسی ملی:	۵۵۱۷۱۰۰۰

نظریه اعتباریات و چالش نسبی گرایی
(بررسی خوانش نسبی انگارانه استاد مطهری از نظریه اعتباریات علامه طباطبائی (ع))
مؤلف: نگار چهل امیرانی
چاپ اول: ۱۳۹۷ ش / ۱۴۴۰ ق
ناشر: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی (ع)
● چاپ: نازجستان ● قیمت: ۳۴۰۰۰۰ ریال ● شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۱۷۱۰۰۰ نسخه

● ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸
تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ / دوزنگان داخلی ۱۰۵ / +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴
● ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه، تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶

<http://buy-pub.miu.ac.ir>

@pub_almostafa

● ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
● ناظر چاپ: نعمت الله یزدانی
● صفحه آرا: سید محسن عمادی مجد

● مدیر انتشارات: سید اباذر هاشمی هریکتندی
● مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
● ناظر فنی: محمد باقر شکری

نظریه اعتباریات و چالش نسبی گرایی

(بررسی خوانش نسبی انگارانه استاد مطهری رحمۃ اللہ علیہ)

از نظریه اعتباریات علامه طباطبائی رحمۃ اللہ علیہ)

نگار چهل امیرانی

دانشگاه مجازی

المصطفی صلی اللہ علیہ وسلم

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فرا روی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای بندی به دین و سنت در مدیریت همه جانبه کشورها بسیار چالش برانگیز می‌نماید. از این رو مطالعات و پژوهش‌های به روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد. «جامعه المصطفیٰ» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمدی (ص) «مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ» را تأسیس کرده است.

در پایان لازم می‌دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ

مقدمه دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ

معنویت، همواره گمشده انسان در طول تاریخ بوده و این پیام ماندگار انبیای الهی است که در گوش اعصار پیچیده و انسان را به زندگی جاودانی دعوت می‌کند. پیامی که در آن به تمامی نیازهای مادی و معنوی انسان و رشد کامل ابعاد وجودی او اندیشیده شده و معرفتی الهی که می‌تواند همه جنبه‌های زندگی انسان را در گون ساختن و زندگی جدیدی را بنا نهد.

دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ

می‌کوشد تا با بهره‌گیری از روش‌های نوین فناوری اطلاعات و ارتباطات، پیام الهی خاتم پیام‌آوران، حضرت محمد مصطفی ﷺ و پیروان راستین ایشان را در اختیار علاقه‌مندان در هر نقطه از جهان قرار دهد تا مسأله‌آزاری برای زندگی الهی و پاک انسان معاصر باشد.

معاونت پژوهشی و تولید دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ

با همکاری گروه‌های علمی و صاحب‌نظران، برای پاسخگویی به نیاز حقیقت‌طلبان و معرفت‌جویان، متون آموزشی و کمک‌آموزشی مورد نیاز را به زبان‌های مختلف تولید و ترجمه نموده تا در رشته‌های آموزشی مورد

استفاده فراگیران قرار گیرد و با توجه به استقبال و درخواست عموم علاقه‌مندان، اقدام به چاپ آنها کرده است.

این اثر پژوهشی با عنوان «نظریه اعتباریات و چالش نسبی‌گرایی» که از پایان‌نامه‌های دفاع شده در دانشگاه مجازی می‌باشد، به قلم دانش‌آموخته دانشگاه، خانم نگار چهل امیرانی و با بیانی روان نوشته شده است.

بدین وسیله از ایشان و سایر همکارانی که در تنظیم این اثر کوشیدند، به ویژه جناب حجت الاسلام دکتر سید اکبر حسینی قاضی بهمن که راهنمایی این پایان‌نامه را بر عهده داشتند، جناب حجت الاسلام دکتر سید محمد حسینی سورکی که استاد مشاور پایان‌نامه بودند، جناب حجت الاسلام دکتر محسن غرویان که استاد داور بودند، و نیز گروه علمی تربیتی اخلاق اسلامی، سپاس و قدردانی می‌نماییم.

«خانه‌های خود را دانشگاه اسلامی کنیم»

دانشگاه مجازی المصطفی صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

<http://ou.mia.ac.ir>

فهرست

مقدمه	۱۳
۱. کلیات پژوهش و مفهوم فلسفی	۱۵
تعریف مفاهیم	۲۳
۱. حکمت نظری و عملی	۲۳
۲. جایگاه حکمت نظری	۲۵
تعریف لغوی و اصطلاحی اخلاق	۲۶
فلسفه اخلاق	۲۹
انواع پژوهش های اخلاقی	۲۹
قلمرو فلسفه اخلاق	۳۳
ضرورت بحث در فلسفه اخلاق	۳۵
جمع بندی	۳۷
۲. نظریه اعتباریات علامه طباطبائی (مبانی و اصول)	۳۹
اقسام ادراکات بشری	۴۱
۱. معقولات اولیه یا مفاهیم ماهوی	۴۱
۲. معقولات ثانیه منطقی یا مفاهیم منطقی	۴۱
۳. معقولات ثانیه فلسفی یا مفاهیم فلسفی	۴۲
تقسیم علوم به اعتباری و حقیقی	۴۲
تفکیک حقایق از اعتباریات	۴۵
اعتباریات در دیدگاه علامه طباطبائی	۴۷

متعلق اولی و بالذات اعتباری	۴۹
اعتباریات تصویر یا تصدیق	۵۰
آیا اعتباریات قابل صدق و کذب هستند؟	۵۲
حجّیت اعتبار	۵۴
انقسامات حوزه ادراکات	۵۶
تقسیمات علوم اعتباری	۵۸
۱. اعتباریات بالمعنی‌الاعم	۵۸
۲. اعتباریات بالمعنی‌الاخص	۵۹
اعتباریات عمومی	۶۱
۱. اعتبار خوب	۶۱
الف) تفاوت دیدگاه اندیشمندان پیشین و علامه طباطبائی در صدور فعل از فاعل	۶۴
ب) ضرورت اعتباریات نیاز و نقص	۶۶
ج) چگونگی ساختن عبارات عملی	۶۸
۲. اعتبار حسن و قبح	۷۰
چگونگی ظهور ارزش‌ها	۷۲
۳. انتخاب اخف و اسهل	۷۴
۴. اعتبار استخدام و اجتماع	۷۵
۵. متابعت علم	۷۷
اعتباریات بعد الاجتماع	۷۹
ضرورت تفکیک اندیشه‌های اعتباری از حقیقی	۸۴
توضیحی درباره وجود ارتباط تولیدی بین اعتباریات و حقایق	۸۹
جمع‌بندی	۹۰
۳. نسبی‌گرایی اخلاقی و لوازم آن	۹۳
نظریه‌های اخلاق هنجاری	۹۳
واقع‌گرایی و ناواقع‌گرایی اخلاقی	۹۷
انواع نسبی‌گرایی	۱۰۲

۱. نسبی‌گرایی توصیفی ۱۰۳
۲. نسبی‌گرایی فرااخلاقی ۱۰۵
۳. نسبی‌گرایی هنجاری ۱۰۷
- پیامدهای نسبی‌گرایی ۱۱۳
۱. نفی اخلاق ۱۱۴
۲. تزلزل هنجارها و بی‌ثباتی و عدم اطلاق ارزش‌ها ۱۱۴
۳. بی‌فهمی پیشرفت اخلاقی ۱۱۷
۲. بی‌توجهی به توافقات اساسی فرهنگ‌ها ۱۱۷
۵. نفی معیار انسانیت و اصول ثابت تربیت ۱۱۷
۶. بی‌توجهی ارائه الگو و اسوه ۱۱۸
۷. تعارض عقلانیت احکام اخلاقی با نسبیت‌گرایی ۱۱۸
۸. نامأنوس با وجدان بشری ۱۱۹
۹. نسبی‌گرایی و تناقض ۱۱۹
۱۰. تعارض نسبی‌گرایی اخلاقی با جاودانگی اسلام ۱۲۰
- جمع‌بندی ۱۲۰
۴. بررسی استاد مطهری از نظریه اعتباریات و توجیه جاودانگی اصول اخلاقی ۱۲۵
- تعمیم و تسری اعتباریات به قلمرو حیوانات ۱۲۶
- اشکال بر اعتبار استخدام ۱۲۷
- تشبیه نظریه علامه طباطبائی به نظریه برتراند راسل ۱۲۸
- نظریه اخلاقی برتراند راسل و نقد آن از منظر استاد مطهری ۱۳۰
- استاد مطهری و واقع‌گرایی اخلاقی ۱۳۵
- توجیه بایدهای کلی ۱۳۷
۱. مَن اجتماعی، هدف کارهای اخلاقی ۱۳۸
۲. خیر دیگران هدف کارهای اخلاقی ۱۳۸
۳. خود کار هدف است ۱۳۹
- مَن علوی و مَن سفلی ۱۴۰

- ۱۴۵..... من علوی، من اصیل
- ۱۴۷..... یافتن خود واقعی، فلسفه عبادت
- ۱۵۱..... حقیقت مبارزه با نفس
- ۱۵۳..... مراتب خود در انسان
- ۱۵۳..... ۱. خود شخصی
- ۱۵۶..... ۲. خود خانوادگی
- ۱۵۷..... ۳. خود ملی
- ۱۵۸..... ۴. خود انسانی
- ۱۶۰..... فطری بودن اخلاق
- ۱۶۳..... ویژگی‌های امور فطری
- ۱۶۴..... چیستی هدایت فطری
- ۱۶۶..... تفاوت فعل اخلاقی و اخلاق
- ۱۷۰..... تفاوت مصلحت با منفعت
- ۱۷۲..... نسبی بودن آداب
- ۱۷۵..... استاد مطهری و رد نسبی‌گرایی
- ۱۷۵..... ۱. رد نسبی‌گرایی توصیفی
- ۱۷۷..... ۲. رد نسبی‌گرایی معرفت‌شناختی (فرااخلاق)
- ۱۷۸..... ۳. رد نسبی‌گرایی هنجاری
- ۱۸۰..... جمع‌بندی
- ۱۸۳..... ۵. واقع‌گرایی اخلاقی
- ۱۸۶..... معانی حسن و قبح
- ۱۸۸..... تعریف علامه طباطبائی از حسن و قبح
- ۱۹۱..... معنای حسن و قبح و جایگاه آن در میان معقولات
- ۱۹۴..... علامه طباطبائی و مسئله فطرت
- ۱۹۵..... ۱. تعریف فطرت
- ۱۹۶..... ۲. علوم عملی از جمله فطریات

۳. فطرت منشأ قوانین ثابت و متغیر.....	۲۰۱
۴. دلیل انحراف از فطرت	۲۰۲
اعتقاد به مبدأ و معاد؛ ریشه فضایل اخلاقی	۲۰۳
استناد امور اعتباری به خداوند	۲۰۵
تشکیل اجتماع؛ خواست فطری	۲۰۸
انسان و سعادت مادی و معنوی	۲۰۹
تفسیر سعادت از دیدگاه علامه طباطبائی	۲۱۴
۱. مکتب کتب حق اجتماعی	۲۱۵
۲. مکتب انبیاء یا مکتب اخلاقی دینی	۲۱۵
۳. اخلاق بر پایه محبت عمومی	۲۱۶
علامه طباطبائی و سببی‌گرایی اخلاقی	۲۱۷
شباهت دیدگاه علامه طباطبائی و استاد مطهری در اعتبار استخدام	۲۲۳
اعتباریات؛ بحثی فلسفی	۲۲۷
اعتباریات و مسئله تکلیف	۲۳۱
جمع‌بندی	۲۳۶
۶. نتیجه‌گیری تحلیلی	۲۳۹
کتابنامه	۲۵۳

مقدمه

از موضوعاتی که علامه طباطبائی در مباحث فلسفی خود به آن پرداخته‌اند، چگونگی شکل‌گیری اندیشه‌های اعتباری، از جمله اعتبار باید و نباید است. که پیشرفت زندگی و پیدایش فرهنگ و تمدن حاصل آن است؛ مقوله‌ای که در فلسفه اخلاق نیز مورد توجه قرار گرفته است.

از آنجا که اعتبار باید و نباید وابسته به ساختمان احساس و اندیشه بشری است، در معرض نقد شهید مطهری قرار گرفته است. ایشان به این سبب که اعتباریات با هیچ واقعیتهایی مرتبط نیست، آن را امری نسبی و متغیر دانسته، که پذیرش آن، در تعارض با جاودانگی دین خاتم‌الارواح قرار می‌گیرد.

شهید مطهری با توجه به مبانی فکری علامه طباطبائی این دیدگاه را ترمیم نموده و با پذیرش نظریه اعتباریات و طرح دوساحتی بودن وجود انسان و وابسته دانستن اخلاقیات به ساحت ملکوتی انسان، بر باید و نبایدهای اخلاقی کلی و همگانی تأکید کرده و چگونگی برون‌رفت از ورطه نسبی‌گرایی را مطرح نموده است.

حاصل بررسی‌های این پژوهش نشان می‌دهد که علامه طباطبائی، مدافع واقع‌گرایی اخلاقی است و بحث ادراکات اعتباری، منحصر به فلسفه اخلاق نیست؛ لذا اهتمام علامه در جایگاه یک فیلسوف، پاسخی

به آن دسته از متفکران معاصر است که حقایق را با اعتباریات قیاس کرده و برای حقایق، واقعیتی عینی قایل نشده‌اند. به بیان دیگر، هدف علامه اثبات علم حقیقی است که تغییر را به مساحت آن راهی نیست؛ زیرا آنچه متغیر است، مربوط به ادراکات عملی است، که بر اساس ضرورت‌های زندگی و به اختیار انسان بی‌ریزی می‌شود.

از سوی دیگر، علامه طباطبائی واقعیت‌های اخلاقی را اموری مستقل از باورهای بشری و مبتنی بر نفس‌الامر می‌داند، که بر اساس رابطه علی میان افعال و نتایج، تعیین شده و ناظر بر ضرورت بالقیاس است. این امر موافق با نسبی‌گرایی نیست و نه تنها دیگر آثار علامه این سخن را که «پذیرش اعتباریات به نسبی‌گرایی می‌انجامد»، محل تردید قرار می‌دهد، بلکه ایشان به صراحت نسبی‌گرایی اخلاقی را انکار کرده است.